

Ramo MASLEŠA¹
Maid PAJEVIĆ²

ULOGA OBAVJEŠTAJNOG CIKLUSA U RADU OBAVJEŠTAJNIH SLUŽBI

Izveštaji obavještajnih i sigurnosnih službi dobiju se kao rezultat prikupljanja, procesuiranja i analiziranja informacija. U opisivanju obavještajnog procesa koriste se različiti modeli: obavještajni ciklus, obavještajna matrica i ciklus upozoravanja. Douglas H. Dearth navodi da je: „obavještajni proces multidimenzionalan, višesmjeran, vrlo važan, uzajaman, učestao i čine ga slijedeće faze: planiranje zadataka, prikupljanje podataka, obrada/eksploatacija, analiza, produkcija, dostavljanje podataka, korisnici i ponovni zahtjev.³ Obavještajni proces je dobio na važnosti kao koncept i organizacijski princip, što ustvari predstavlja vrijednosno razmišljanje o tome kako proces radi i kako ga najbolje konceptualizirati. Obavještajna djelatnost odvija se kroz obavještajni postupak, obavještajni krug ili obavještajni ciklus.⁴ S tim u vezi, postoje jasno definisani standardi institucionalnog ponašanja, gdje kreatori politike sa zahtjevima, (najčešće općim) planovima i smjernicama, snabdijevaju obavještajnu zajednicu, koja vrši realizaciju istih, kroz precizno utvrđeni redosljed koraka.

CIA je u priručniku za obavještajne potrošače iz 1993.god. („A Consumer's Handbook to Intelligence“) prezentirala „savršen“ obavještajni ciklus, koji se sastojao od planiranja i smjernica, prikupljanja, obrade i eksploatacije, analize i produkcije, te ustupanja. Međutim, u praktičnom smislu ovaj ciklus nije zadovoljio kreatora politike, jer netačno predstavlja neke aspekte i neki od njih nedostaju. Kritikovan je zbog jednostavnosti, bezdimenzionalnosti i

¹ Prof. Dr. sci. Fakultet kriminalističkih nauka Sarajevo, BiH

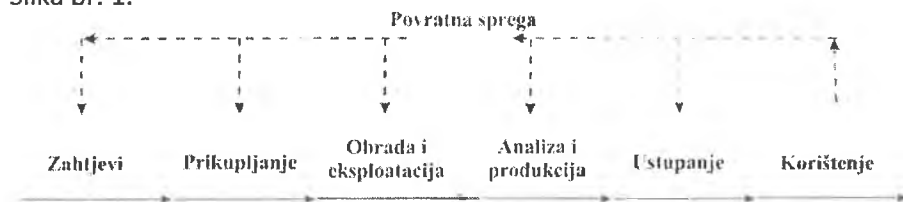
² Magistar kriminalističkih nauka, BiH

³ Douglas H. Dearth, „National intelligence Profession and process“ u Douglas H. Dearth and Thomas R. Goodden (eds.) *Strategic Intelligence: Theory and Application*, Joint Military Intelligence Training Centre: Washington D.C, 2d ed, 1995, str. 17; Vidi: Lisa, Krizan, „Intelligence essentials for everyone“. Joint Military Intelligence College, Occasional Paper No.3, Washington, D.C., 1999, june str. 8, Web site: <http://www.scip.org/krizan/IntelligenceEssentialsFull.pdf> (pristupljeno 12.4.2007)

⁴ Mirsad D. Abazović, *Državna bezbjednost - uvod i temeljni pojmovi*, FKN, Sarajevo, 2002, str. 203.

„lutanja u ciklusu“ jer se postupak ne završava do kraja. Kreatori politike postavljaju pitanja obavještajnoj zajednici i nakon nekoliko provedenih koraka, dobiju povratne odgovore. To nije tzv. povratna sprega („feedback“) i dijagram ne saopćava da postupak može biti kompletan. Mnogo realniji dijagram treba da uvaži činjenicu, da je obavještajni ciklus kompleksan i da je zbog neophodnosti za kvalitetnijim obavještajnim završnim produktima, potrebno vratiti obavještajne aktivnosti na raniji korak u ciklusu. Obavještajno inicijalno prikupljanje podataka može se pokazati nezadovoljavajućim ili nedovoljnim za kreatore politike, što može implicirati promjenu zahtjeva, povratak u fazu obrade i eksploatacije ili analize, zatim mogu se otkriti praznine, kreirati novi prikupljački zahtjevi, „potrošači“ (kreatori politike) mogu promijeniti njihove potrebe ili tražiti više obavještajnih informacija. Iz navedenog zaključujemo da ne postoji savršen obavještajni ciklus, koji bi u potpunosti zadovoljio potrebe kreatora politike. U slici br.1. ćemo prezentirati nešto kvalitetniji obavještajni ciklus od prethodnog, jer uvažava potrebu za privremenim vraćanjem unazad prema ranijim dijelovima obavještajnog ciklusa, kako bi upoznao neostvarene ili promijenjene zahtjeve, prikupljačke potrebe itd.⁵

Slika br. 1.

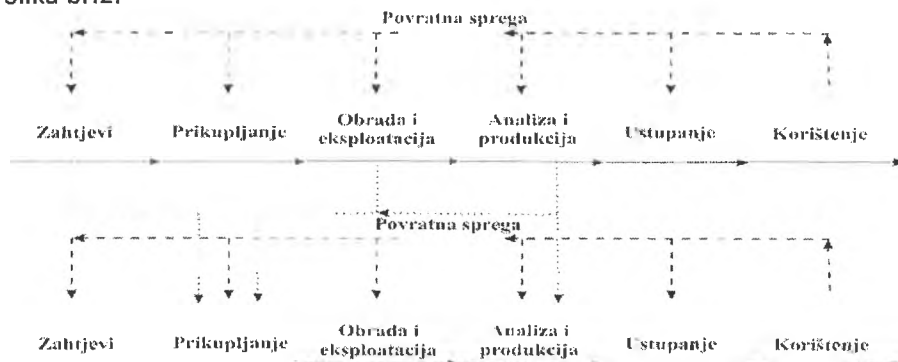
Dijagram preuzet: Slika 4-3 "The Intelligence Process: A Schematic" Mark M. Lowenthal, *Intelligence: from secrets to policy*, treće izdanje, CQ Press Washington, str. 66

U slici br. 2. je prezentiran "višeslojni obavještajni ciklus" koji je osmišljen zbog političkih i obavještajnih iskrskih potreba (potreba za više prikupljanja podataka, nesigurnost u obradi, analiziranje rezultata, mijenjanje zahtjeva) i u tom slučaju se pokreće drugi ili čak treći obavještajni ciklus. Krajnji cilj jeste ponoviti jedanput linije ciklusa sve dotle, dok se ne pokažu kontinuirane promjene u nekom od različitih dijelova ciklusa. Praksa ukazuje da se političke potrebe rijetko mogu realizovati u jednom urednom obavještajnom ciklusu. "Ovaj dijagram je dio većeg kompleksa i daje mnogo

⁵ Mark M. Lowenthal, *Intelligence: from Secrets to Policy*, Washington, DC: CQ Press, 2006, str. 65-66.

bolji smisao. Kada obavještajni proces radi u realnosti, postaje linearan, kružan, cjelokupan i povremeno otvoren – zatvoren.”⁶

Slika br.2.

Dijagram preuzet: Slika 4-4 „The Intelligence Process: Multilayered”, Mark M. Lowenthal, *Intelligence: from secrets to policy*, treće izdanje, CQ Press Washington, 2006, str. 67

Svaki model nudi posebnu perspektivu istraživačkog procesa. Modeli su sastavljeni od određenih različitih faza. Svaki od postojećih modela se koristi unutar obavještajne zajednice s ciljem da daju specifičan i različit pogled na ovu tematiku. „Modeli su po definiciji pojednostavljanje osnovnih karakteristika nekog vanjskog fenomena.”⁷ U svim modelima, analiza predstavlja osnovnu ulogu, između ostalog jer od nje direktno zavisi kvalitet izvještaja. Obavještajni ciklus karakterišu slijedeće osobine: interdisciplinarnost, okrenutost prema budućnosti, nepristupačni podaci i sadržaji, „male vjerovatnoće - veliki posljedice”, specifična i primijenjena priroda, pozicija „dobavljača”, komplikovanost vršenja kontrole.⁸

Izvještaji obavještajnih službi dobiju se kao rezultat prikupljanja procesuiranja i analiziranja informacija. Koriste se različiti modeli u opisivanju obavještajnog procesa: „obavještajni ciklus”, „obavještajna matrica” i „ciklus upozoravanja”. Svaki model nudi posebnu perspektivu istraživačkog procesa. U radu smo se fokusirali na model koji se najviše

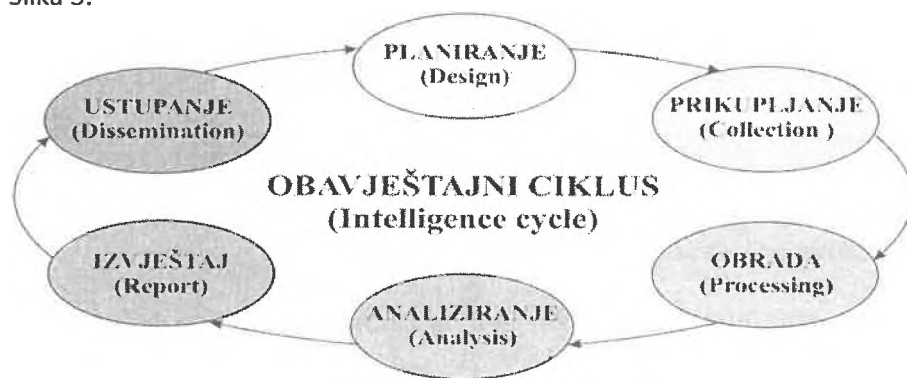
⁶ Isto, str. 66

⁷ Guillaume Gustav de Valk, *Dutch Intelligence-Towards a Qualitative Framework for Analysis: With Case Studies on The Shipping Research Bureau and the National Security Service (BVD)*. Doctoral dissertation, Rijksuniversiteit Groningen, 2005, str.11-12, Web site: <http://dissertations.ub.rug.nl/FILES/faculties/jur/2005/G.G.de.valk/thesis.pdf>. (pristupljeno 11.2.2007)

⁸ Vidi: Isto, str. 9-10.

koristi u literaturi o obavještajnoj službi – “obavještajni ciklus”, koji se objašnjava na više načina, gdje su u suštinskom smislu faze obavještajnog ciklusa istovjetne, a formalno različite. Naime, većina autora smatra da je obavještajni ciklus višefazni model.⁹ Takođe, Guillaume Gustav de Valk smatra da je obavještajni ciklus fazni model istraživačkog procesa i da se sastoji od šest faza: planiranje, prikupljanje, obrada, analiziranje, izvještaj i ustupanje.¹⁰ Odlučili smo da nam navedeni pristup bude osnovna smjernica u radu. Postoje i drugi modeli obavještajnog ciklusa, ali ćemo se u radu fokusirati na predhodno navedeni.¹¹

Slika 3.

Planiranje (design) kao prvu fazu obavještajnog ciklusa posmatrat ćemo sa više aspekata. Obzirom da svaki proces istraživanja počinje sa planiranjem, gdje se sačinjava popis svih potreba i potrošača unutar obavještajnog problema, oblikuju se središnja istraživačka pitanja, te konsultuje literatura i aranžiraju se ključni obavještajni zahtjevi. U zahtjevima se identifikuju posebna pitanja ili područja koja se smatraju od posebnog interesa za

⁹ Vidi: Mark M. Lowenthal, nav.dj. str. 54, na primjer Obavještajna zajednica SAD (United States Intelligence Community) koristi obavještajni ciklus od pet faza: planiranje i smjernice, prikupljanje, obrada i eksploatacija, analiza i produkcija i ustupanje.

¹⁰ Guillaume Gustav de Valk, nav.dj. str. 12-14.

¹¹ Vidi: Rob Johnson, *Analytic Culture in the US Intelligence Community*, Centar for the Study of Intelligence, Washington DC, 2005, str. 49. Naprimjer, Trevertonov model "stvarnog" obavještajnog ciklusa omogućuje ponavljanja ili unakrsna povezivanja koja modificiraju sekvencijalnu prirodu tradicionalnog modela. Ponavljanje se događa kada kreatori politike dobiju obavještajni proizvod ali ga vrte nazad, kako bi se još prikupilo, odnosno dobilo više „sirovih“ obavještajnih informacija ili posegnulo za daljom obradom ili analizom. Kao drugu alternativu tradicionalnom modelu obavještajnog ciklusa, Lowenthal je predložio dodavanje dvije faze: potrošnja „consumption“ i povratna sprega „feedback“. Obično, pomenuti pristup se koristi u obavještajnoj zajednici kako bi kreatorima politike bila dostavljena ista obavještajna informacija u različitim oblicima. Krajnja faza će osigurati da se prilična količina detalja uvede u različite oblike, te da potrošači dobiju onaj tip obavještajnih informacija koje trebaju. Vidi: Mark M. Lowenthal, nav.dj. str. 54.

kreatore politike. Definišući potrošače i njihove potrebe, oblikuje se cilj obavještajnog predmeta. To vodi ka definisanju problema, a sa druge strane, se identifikuju metode kojima će se voditi istraživanje.¹²

Prema Arthur S. Hulnick-u plan se sastoji iz dva koraka, gdje se u prvom koraku identifikuju potrebe za obavještajnu službu i prenošenje istih u zahtjeve, a drugi korak je definisanje zadataka.¹³

U literaturi o obavještajnoj službi „dizajn“ se ponekad predstavlja kao planiranje i određivanje smjernica. Naime, „problem s ovom karakterizacijom je da za neke autore to implicira samo prvu fazu dok ostali ističu da s planiranjem i kontrolom zapravo znači vođenje cjelokupnog obavještajnog napora – od identifikacije potrebe za podacima do konačnog dostavljanja izvještaja prema potrošaču.“¹⁴

Prema IALEIA¹⁵ „Analitičari trebaju razumjeti ciljeve njihovog zadatka, definisati problem i planirati neophodne resurse. Ovo se treba postići kroz upotrebu prikupljanja informacija ili istraživačkog plana ili kroz zahtjeve obavještajne službe. Posebni koraci trebaju biti poduzeti kako bi se kompletirao zadatak, uključujući potencijalne izvore informacija i planirani vremenski period. Potrebe klijenta (potraživanja) također trebaju biti obuhvaćene planom.“¹⁶ Shodno navedenom, iz kombinacije postojećih informacija i istraživanja, analitičar razvija kolekciju ili istraživački plan koji će omogućiti timu istraživača i analitičara da idu dalje u pronalasku potrebnih podataka kako bi se postigao cilj zadatka. Analitičar dostavlja smjernice istraživaču, koji se fokusira na istraživanje i uštedi sate manje produktivnog rada. Obavještajni ciklus i započinje i završava planiranjem. Planovi prikupljanja često se baziraju na pokazivačima i rezultatima iz prethodnih promjena u ciklusu. Plan akcije stvoren kroz preporuke može sadržavati preporuke za nastavak prikupljanja informacija što ponovo pokreće ciklus. Analitičari trebaju biti uključeni u planiranje i direkciju (određivanje smjera akcije). Obavještajne službe koriste analitičku ekspertizu kako bi razvile kratkoročne i dugoročne prioritete i planove istraživanja. Analitička ekspertiza se također može koristiti za razvoj

¹² Guillaume Gustav de Valk, nav.dj. str. 12.

¹³ Isto, str. 12.

¹⁴ Isto, str. 12

¹⁵ IALEIA - „International Association of Law Enforcement Intelligence Analysts“.

¹⁶ IALEIA, *Law Enforcement Analytic Standards*, United States Department of Justice, Office of Justice Programs, BJA- Bureau of Justice Assistance, Richmond, 2004, str. 15, Web site: http://it.ojp.gov/documents/law_enforcement_analytic_standards.pdf (pristupljeno 11.4.2007)

obavještajnih uslova koji će odrediti prioritete istraživanja i biti uključeni u istražne planove koji će usmjeriti istraživanje.¹⁷

Obavještajno **prikupljanje** („Intelligence gathering“) je drugi izraz za sakupljanje („collection“) i prikupljanje se odvija u prilikama kad se koriste otvoreni/javni ili zatvoreni izvori („open or closed sources“). Prikupljanje podataka je druga faza u istraživačkom procesu, koja obuhvata skupljanje sirovih podataka. Prikupljanje predstavlja dobijanje specifičnih podataka od nepouzdatih i otvorenih izvora, te regiona, koristeći i ljudska i tehnološka sredstva, a što je prihvatljivo za sigurnosnu politiku. S tim u vezi, prikupljanje podataka se vrši kroz tri vrste obavještajnog istraživanja:

1. „Opisno istraživanje“ – opisivanje suštinskih karakteristika o situaciji
2. „Objašnjavajuće istraživanje“ – objasniti uzroke i uslove sadašnjeg razvijanja
3. „Prognostičko istraživanje“ – prognozirati buduće razvijanje.¹⁸

Objekat **deskriptivnog istraživanja** je opisivanje esencijalnih karakteristika situacije. Objašnjavajuće i prognostičko istraživanje je ustvari nastavak deskriptivnog istraživanja. Ispravno obavljeno deskriptivno istraživanje je jednostavno 80 % učinjenog posla za objašnjavajuće i prognostičko istraživanje. Međutim, važno je da se deskriptivno istraživanje ne precijeni. Tipična karakteristika deskriptivnog istraživanja je važnost izvora podataka i informacija. Tri su aspekta veze između istraživača i objekta istraživanja, a to su: opservacija, kooperativnost i dokumenti. **Objašnjavajuće istraživanje** je interdisciplinarna aktivnost i ima za cilj da objasni posljedice i uzroke trenutnog razvijanja. Interes ovakvih istraživanja je objasniti obavještajnim konzumentima zašto su se stvari desile. Ako kreatori politike mogu procijeniti kurs, znači oni mogu suzbiti odnosno neutralizirati razvijanja koja nisu dobrodošla i stimulisati pozitivne trendove. Njim se želi postići objašnjenje posljedičnih determinanti opasnosti, rizika i prijetnji. U objašnjavajućem istraživanju istraživači i eksperti koriste intuiciju, indukciju, analogiju i teoriju.¹⁹ Lisa Krizan ističe četiri metode rezonovanja: indukcija, dedukcija, obdukcija i naučni metod. U metode analize ubraja „analizu mogućnosti“, „Linchpin analizu“ i „analogiju“.²⁰ **Prognostičko istraživanje** ima za cilj prognozu („forecast“) budućih razvijanja. Interes ovog

¹⁷ Isto

¹⁸ Vidi: Guillaume Gustav de Valk, nav.dj. str. 55-78.

¹⁹ Isto, str. 61- 68.

²⁰ Vidi: Lisa Krizan „Intelligence essentials for everyone“. Joint Military Intelligence College, Occasional Paper No.3, Washington, D.C., 1999, str. 30. - 38. Web site: <http://www.scip.org/krizan/IntelligenceEssentialsFull.pdf> (pristupljeno 12.4.2007)

istraživanja je sposobnost anticipiranja prijetnji, činjenica, rizika i formulisanje dobro promišljene strategije odgovornosti. Ima tri glavne karakteristike: „interdisciplinarnost“ primijenjenih aktivnosti, istraživanje je bazirano na „prognoziranju“ („polje špekulacije“ se definiše kao vjerovatnost i nevjerovatnost da će se nešto desiti) i „distribucija“.²¹

Prema Michaelu Ronczkovskom biti proaktivan je moranje – da bi pokrenuli obavještajnu djelatnost potreban je što veći broj informacija, jer bez informacija nema kvalitetnog obavještajnog djelovanja. Nema takve stvari kao što je loš izvor, samo loša informacija. Informacija je jednaka obavještajnoj informaciji, ne obrnuto. Ključ uspjeha je sakupljanje dobre, jasne, pravovremene i tačne informacije.²²

„Analitičko istraživanje treba se obavljati kroz upotrebu svih dostupnih resursa (izvora informacija). Analitički proizvod treba sadržavati sve relevantne podatke prikupljene kroz izvore i ostala sredstva koja su na raspolaganju analitičaru.“²³ U prošlosti, analitičari su često zavisili samo o informaciji koju su imali istraživači. Takva informacija se obično dobivala iz istraživačkih izvještaja, kao rezultat ispitivanja, praćenja, podataka od izvora i slično. Informacija je mogla biti tačna ali i netačna, zavisno od izvora. Danas, analitičari imaju pristup ogromnom broju informacija kroz Internet, tehničke i druge mogućnosti. Međutim, ponekad se mogu pronaći informacije koje će pomoći daljoj identifikaciji neke osobe, pronaći fotografije osumnjičenog, informacije o lokaciji i cijeni njegovog ili njenog prebivališta, pokazati gdje radi i kojim organizacijama pripada, pronaći gdje je išao/išla u školu itd. „U toku prikupljanja od istraživača i ostalih, analitičari trebaju procijeniti progres prikupljanja kako bi odredili da li se ispunjavaju plan i zahtjevi skupljanja, te odrediti dodatne izvore informacija, kao i pronaći informacije koje mogu biti korisne u ostalim slučajevima i aktivnostima. Gdje god je to moguće, analitičari trebaju proslijediti takve informacije odgovarajućem tijelu kako bi se dalje istražile.“²⁴ Prvobitno prikupljanje ili plan istraživanja možda će se trebati obnoviti i proširiti kako bi uključio nove izvore potencijalnih informacija koje nisu otkrivene. Kada se zadatak nađe ispred analitičara, istraživači ili menadžeri koji predlažu taj zadatak možda nisu svjesni njegove složenosti. Dakle, analitičar zna zahtjeve i funkcije planiranja, šta je potrebno, i najvjerovatnije, gdje to pronaći. Kroz profesionalne veze, samoproučavanje i otkrića, oni znaju koji izvori će im

²¹ Vid: Guillaume Gustav de Valk, nav.dj. str. 61- 68.

²² Michael Ronczkowski, *Terrorism and Organized Hate Crime*, CRC Press, Boca Raton, 2004

²³ IALEIA, nav. dj. str.17.

²⁴ Isto, str. 18.

pružiti i kakve informacije. Uključivanje obavještajaca u ovoj potfazi je poželjno kako bi se zajedničkim naporima revidirali raniji planovi. Ako aktivnost prelazi međunarodne granice, povrat informacija može biti usporen. Analitičar treba raditi zajedno sa istraživačkim menadžerom kako bi se zabilježile ove poteškoće i planirala buduća rješenja.

U fazi **obrade** specifični problem jeste pripremanje prikupljenih informacija za dalje korištenje. Mora se vrednovati relevantnost i vrijednost. Sa tri aspekta se može posmatrati vrednovanje relevantnosti izvora informacija: pouzdanost („reliability“), neposrednost („proximity“) i korisnost („appropriateness“).²⁵ Obrada služi kao najdominantniji filter i predstavlja treću fazu obavještajnog ciklusa. Ona je u vezi sa konverzijom velike količine informacija koja u sistem dolazi u pogodnijoj formi za proizvodnju i to iz izvještaja obavještajnih i sigurnosnih službi. Obrada obuhvata aktivnosti kao što su „jezički prevodi, procjena vrijednosti podataka, te sortiranje informacija po predmetu materije“. Obrada, također uključuje „smanjivanje broja podataka, te tumačenje informacija koja se nalaze na filmu i traci“.²⁶ Obrada je pretvaranje prikupljenog materijala u formu pogodnu za proizvodnju obavještajnog podatka. U ovome procesu ulazna informacija se preobražava u formate koje brzo mogu koristiti obavještajni analitičari u proizvodnji obavještajnog podatka/informacije. „U analizi treba koristiti najbolje i najnovije kompjuterske prikaze i analitičke instrumente koji su na raspolaganju analitičaru.“²⁷ Postoji veliki broj softvera koji se mogu koristiti u analizama. Softver obično spada u jednu od pet kategorija: baze podataka, radne tabele, prikazi, mapiranje i traženje teksta/podataka.²⁸

Obrada može uključivati procese kao što su reduciranje i prevođenje prekinutih poruka u pisanu formu koja dopušta detaljnu analizu i komparaciju sa drugim informacijama. Ostali tipovi obrade obuhvataju video produkciju, fotografsku obradu i povezivanje informacija prikupljenih putem tehničkih obavještajnih platformi.²⁹ „Neobrađeni podaci trebaju biti

²⁵ Lisa Krizan, nav. dj. str. 26- 27.

²⁶ Vidi: Guillaume Gustav de Valk, nav.dj. str. 13; Milberg, The U.S. Intelligence Community, 1980, Appendix 1-3

²⁷ IALEIA, nav. dj. str. 20.

²⁸ Isto, str. 21. - 22, na primjer baze podataka ili imaju već unesena polja ili dozvoljavaju korisniku da razvije polja. Prve baze su najčešće zakonom zaštićeni softveri koji su dizajnirani za specifičnu upotrebu, a druge su najčešće komercijalni softver koji korisnik upotrebljava kako bi kreirao određenu bazu podataka. Neki od vlasničkih (zaštićenih) softvera su „Memeks menadžer znanja“, „i2’s“, „iBase“, „PenLink“, „In-Tel-All“, itd.

²⁹ The Interagency OPSEC Support Staff, Operations Security “Intelligence Threat Handbook”, 1996, Web site: <http://www.fas.org/irp/nsa/ioss/threat96/> (1.11.2006).

organizovani i formatirani tako da ih analitičar može pronaći, razvrstati, pronaći šablone, anomalije, i informativne praznine, te spremiti podatke. gdje god je moguće, ove funkcije treba obavljati u kompjuterskom formatu koristeći najprirodniji softver na raspolaganju analitičaru.³⁰

Analiza je četvrta faza u istraživačkom procesu. Ona predstavlja konverziju osnovnih informacija u obavještajnu analizu. Analiza obuhvata „integraciju, vrednovanje, te analizu dostupnih podataka“. U ovoj fazi analitičar integrira i vrednuje materijal koji je obično fragmentaran (iz dijelova, neposložen) kao i kontradiktorni sirovi materijal.³¹ Analitičari izvode zaključke u vezi s središnjim pitanjima. Analitičkom metodom vrši se „sadržajno analiziranje i sintetiziranje brojnih podataka u cjelovite studije, presjeke, osvrte, biltene, izvještaje i slično, koji se dostavljaju centralama i preko istih odgovarajućim korisnicima.“ Da bi se “održao odgovarajući kontinuitet i intenzitet u radu obavještajnih službi, sve one nastoje da planski, ofanzivno i timskim radom obezbijede i potrebnu kvalitetnu operativno-analitičku podršku i praćenje, što omogućava da se sa vrha obavještajne rukovodne piramide uspješno usmjeravaju i prate predviđene obavještaje aktivnosti.”³² Richards J. Heuer konstatuje, reakcija obavještajne zajednice na mnoge probleme je da prikupi više informacija, čak iako analitičari u mnogim slučajevima već imaju više informacija nego što mogu obraditi. Postavlja se pitanje da li analitičarima stvarno treba korisnija informacija (od najpouzdanijeg izvora tj. upućenog HUMINT-a) da im pomogne da donesu dobre odluke ili im je potreban tačniji mentalni model i bolje analitičke alatke da im pomognu u razvrstavanju, iznalaženju smisla i dobijanju najviše što mogu iz dostupnih nejasnih i konfliktnih informacija.³³ „Tačna obavještajna analiza očigledno zahtijeva tačnu percepciju. Ipak istraživanje ljudske percepcije demonstrira da je proces pritisnut mnogim zamkama. Uz to, okolnosti pod kojima se obavještajna analiza vodi su upravo okolnosti u kojima tačna percepcija ima tendenciju da bude najteža.“³⁴ „Inicijalna izloženost zamagljenim ili

³⁰ Vidi: IALEIA, nav. dj. str. 20–21. Bitno je istaknuti da informacija, jednom prikupljena, mora biti organizovana logično i jasno. Analiza se često radi na informaciji koja je raznovrsna po prirodi; neki podaci mogu biti informacije o incidentu, finansijski podaci, snimci telefonskih poziva i izvještaji o praćenju. Sve ove različite vrste informacija nisu u istom formatu ili bazi podataka. U svakom slučaju biće od najveće pomoći analitičaru ako mogu biti u sličnim formatima, tako da se mogu uporediti kako bi se pronašle zajedničke osobine.

³¹ Vidi: Guillaume Gustav de Valk, nav.dj. str. 13; Milberg, *The U.S. Intelligence Community*, 1980, Appendix 1 - 3.

³² Ramo Masleša, *Teorije i sistemi sigurnosti*, Magistrat, Sarajevo, 2001, str. 241.

³³ Richards J. Heuer, *Psychology of Intelligence Analysis*, Center for the Study of Intelligence, CIA. 1999.

³⁴ Isto, str. 7

nejasnim stimulusima ometa tačnu percepciju čak i nakon što viša i bolja informacija postane dostupna.³⁵

Okruženje u kojem radi obavještajni analitičar je donekle jedinstveno. Informacije dolaze iz različitih izvora: novina, telekomunikacija, opservacija službenika ambasada, izvještaji od kontrolisanih agenata i slučajnih informanata, razmjene informacija sa stranim vladama, foto izviđanja (snimanje), obavještajna komuniciranja. Analitičar ima samo ograničenu kontrolu nad ovim okruženjem. Informacije o nekim važnim temama su sporadične i nepostojane. Većina ljudskih izvora informacija je iz druge ruke. Ima mnogo razloga zašto informacija često nije savršeno tačna: nerazumijevanje, pogrešna percepcija, posjedovanje samo dijela priče, predrasude na strani krajnjeg izvora, distorzija (iskrivljenje) u lancu obavještavanja od podizvora preko izvora, službenika na slučaju, izvještača, do analitičara, ili nerazumijevanje i pogrešna percepcija od strane analitičara. Nadalje, veliki dio dokaza koji analitičar donosi u vođenju analize povlači se iz memorije, ali se analitičari često ne mogu sjetiti čak ni izvora informacije koju imaju u memoriji, a kamoli stepena koji joj je pripisivan kad je prvi put primljena.³⁶ Od posebnog značaja je obzirom da „neobrađeni podaci do kojih se došlo narušavanjem bilo kojeg postojećeg lokalnog, državnog, ili federalnog zakona ili propisa ne smiju biti uključeni u analitički proizvod.“³⁷ Ova preporuka je jasna, konkretna i nedvosmislena. U praksi podaci pribavljeni suprotno predviđenim važećim normama će dovesti u pitanje validnost obavještajnih izvještaja, a ovakva aktivnost može biti osporena ili sankcionisana od nadležnih kontrolnih instanci. Rob Johnson smatra da se obavještajni ciklus sastoji od diskretnih koraka, koji treba da razultiraju specifičnim proizvodom, kao i drugi modeli procesa proizvodnje. Na tom putu se mogu pojaviti prepreke ili barijere ka slijedećem koraku odnosno završnom proizvodu. Problemi mogu postojati u nabavci pojedinih unošenja podataka za sistematski protok informacija potrebnih da se proizvede izlazni rezultat. U tom smislu se problemi pouzdanosti obično otkrivaju u fazi analize – precizno kazano kao proces ocjenjivanja podataka za pouzdanost, validnost, relevantnost, integrisanje i analiziranje toga i preobraćanje proizvoda koji je proizašao iz ovog napora u sadržajnu cjelinu koja uključuje procjenu događaja i implikacije sakupljenih informacija.³⁸ Identifikovati moguće hipoteze koje će se razmatrati je jedan od najsloženijih zadataka, pa je poželjno sastaviti grupu ili tim analitičara.

³⁵ Isto, str. 13.

³⁶ Isto, str.122.

³⁷ IALEIA, nav.dj. str. 19.

³⁸ Rob Johnson, nav. dj.

„Psihološko istraživanje o tome kako ljudi stvaraju hipoteze pokazuje da su ljudi u stvari prilično slabi u razmišljanju o svim mogućnostima.“³⁹ Ako osoba čak i ne stvara tačnu hipotezu za razmatranje, očigledno on ili ona neće dati tačan odgovor.

Analiza konkurentnih hipoteza („Analysis of Competing Hypotheses - ACH“) je alatka za pomoć pri prosuđivanju o važnim pitanjima koja zahtijevaju pažljivo vaganje alternativnih objašnjenja ili zaključaka. Ona pomaže analitičaru da prevaziđe ili bar minimizira, neka kognitivna ograničenja koja otežavaju postizanje obavještajne analize predviđanja. ACH je postupak od osam koraka zasnovan na osnovnim predstavama kognitivne psihologije, analizi odluke i naučnom metodu. On je iznenađujuće efikasan, potvrđen proces koji pomaže analitičarima da izbjegnu uobičajene analitičke zamke. Zbog svoje temeljitosti, posebno je primjeren kontraverznim pitanjima kad analitičari žele ostaviti pisani trag da pokažu šta su razmatrali i kako su stigli do svoje procjene.⁴⁰ U tom kontekstu, se mogu naznačiti temeljni koraci analize konkurentnih hipoteza:

1. „Identifikovati moguće hipoteze koje će se razmatrati. Koristiti grupu analitičara sa raznim pogledima na zajedničko traganje za mogućnostima.
2. Napraviti listu značajnih dokaza i argumenata za i protiv svake hipoteze.
3. Pripremiti matricu sa hipotezama na vrhu i dokazima sa strane. Analizirati „dijagnosticitet“ dokaza i argumenata – to jest, identifikovati koje stavke su najkorisnije u prosuđivanju relativne vjerovatnoće hipoteza.
4. Dotjerati matricu. Ponovo razmotriti hipoteze i precrtati dokaze i argumente koji nemaju dijagnostičku vrijednost.
5. Napraviti probne zaključke o relativnoj vjerovatnoći svake hipoteze. Nastaviti pokušavajući pobiti hipoteze prije nego se potvrde.
6. Analizirati koliko je dobijeni zaključak osjetljiv na nekoliko kritičnih stavki dokaza. Razmotriti posljedice za vlastitu analizu ako su dokazi pogrešni, zavaravajući ili predmet različite interpretacije.
7. Obavijestiti o zaključcima. Diskusija o relativnoj vjerovatnoći svih hipoteza, ne samo o onoj koja se čini najvjerovatnija.
8. Identifikovati putokaze za buduće opservacije koji mogu ukazati da događaji uzimaju drugačiji tok od očekivanog.“⁴¹

³⁹ Vidi: Richards J. Heuer nav. dj. str. 96.; Charles Gettys i dr., „Stvaranje hipoteze“; Završni izvještaj o trogodišnjem istraživanju, Tehnički izvještaj 15-10-80, Laboratorij za procese odluke, Univerzitet Oklahome, 1980

⁴⁰ Isto, str.95.

⁴¹ Isto, str. 97.

Analiza počinje kada se zaustavi proces primanja informacija. Analitičari se ubacuju u proces selektiranja, sortiranja i organizovanja informacija. Oni za analizu donose vlastite svjesne ili podsvjesne pretpostavke i pretkonceptije. Različiti analitičari imaju različite analitičke navike i preferense za određene analitičke strategije. Analitičari obučeni u području proučavanja teže ka situacionoj logici. Analitičari čija je prošlost („background“) iz društvene nauke će vjerovatnije odabrati teorijske ili poredbene tehnike. U cjelini, obavještajna zajednica je daleko jača u situacionoj logici nego u teoriji. Oni akademski obrazovani će se osloniti na teoriju i previše će generalizirati. „Informacija prikupljena od svih izvora treba biti procijenjena, evaluirana, te provjerena pouzdanost izvora, vjerovatnoća sadržaja, i relevantnost. Efikasna procjena je važna ne samo za valjanost obavještajnog proizvoda, nego i za sigurnost obavještača, istraživačku efikasnost.“⁴² Prema IALEIA „Analize trebaju imati rezervne planove i trebaju izbjegavati samo jedno rješenje problema gdje god je to moguće, posebno ako će rješenja imati velike posljedice. Analize trebaju navesti pretpostavke najvjerovatnijeg razvoja situacije, ali do pretpostavki se mora doći kroz analizu više hipoteza. One hipoteze koje su odbačene, također se moraju navesti u analizi.“⁴³ Proces koji je objasnio Richards Heuer savjetuje analitičima da naprave listu svih znanih hipoteza i svih djelića informacija koje podržavaju ili pobijaju te hipoteze. Rezultat toga će biti eliminisanje svih osim najvjerovatnijih hipoteza. Ključni modeli obavještajne analize su:

- **„situaciona logika“** („situational logic“) se ponekad naziva „područje proučavanja“ („area studies“) i podrazumijeva izvođenje različitih hipoteza na osnovama razmatranja konkretnih elemenata trenutne situacije. Svaki analitičar teži ka identifikovanju logičke uzročno-posljedične veze nastanke određene situacije. Ovo se naziva izgrađivanjem „scenarija“ i analitičar može raditi i unatrag kako bi objasnio porijeklo trenutne situacije, a može raditi i unaprijed kako bi procijenio budući ishod.
- **„primijenjena teorija“** („applying theory“) koja se ponekad naziva i „društvena nauka“ („social science“) i omogućava analitičaru da prepozna koji su tokovi manje, a koji više značajni. Više zemalja se promatra u pogledu jednog preovladavajućeg problema. Ponekad su situaciona logika i primijenjena teorija protivrječne jedna drugoj.
- **„poređenje sa historijskim situacijama“**, analitičar teži da razumije trenutne događaje komparirajući ih sa historijskim događajima koji su se desili u istoj zemlji.⁴⁴

⁴² IALEIA, nav.dj. str. 18.

⁴³ Isto, str. 24.

⁴⁴ Richards J. Heuer nav. dj. str. 31- 40.

Kad iskusan analitičar ima minimum informacija potrebnih da donese utemeljenu procjenu, „dobijanje dodatne informacije općenito ne poboljšava tačnost njegove procjene. Međutim, dodatna informacija vodi analitičara da bude pouzdaniji u procjeni, do tačke prevelikog samopouzdanja. Iskusni analitičari imaju nepotpuno shvatanje o tome koju informaciju stvarno koriste u procjeni. Nisu svjesni dometa do kojeg su njihove procjene određene sa nekoliko dominantnih faktora, prije nego sistematskom integracijom svih dostupnih informacija.“ Analitičari ustvari koriste mnogo manje dostupnih informacija nego što to misle.⁴⁵

Analiza je dijeljenje cjeline u njene dijelove kako bi se omogućilo ispitivanje i tumačenje informacije. Analiza obično obuhvata određene metode i tehnike, od kojih su neke statističke, a neke nisu, a otkrivaju obrasce i tendencije koje često otkrivaju i vjerovatnoću zaključaka. Analiza je „radni dio“ prikupljenih obavještajnih informacija sa zadatkom da istraže kontekste i preduhitre događaje u njihovim punim političkim, vojnim, ekonomskim, diplomatskim i kulturalnim implikacijama. Obavještajna analiza je dugo godina bila integralni dio rada obavještajnih agencija i pojavile su se neke napredne tehnike. Postoje četiri glavna analitička alata koja se koriste u naprednoj analizi:

- **Psihološko profiliranje**—prvi put upotrijebljeno oko 1986. kako bi se proučio psihološki sklop stranih lidera (psiholingvističke analize usmene i pisane retorike stranih lidera, a neke moderne tehnike uključuju čak analize koraka, tj. šta se može zaključiti iz načina kako osoba hoda).
- **Obavještajno procjenjivanje**—obuhvata nacionalne procjene o snazi, veličini i sposobnostima/kapacitetima vojne i/ili kontraobavještajne prijetnje koja dolazi od neke druge države.
- **Obavještajno upozoravanje**—uključuje procjenu prijetnje, analizu iznenađenja/prepada, obavještajne promašaje i druge indikatore katastrofalnih situacija. To je korištenje naknadnih pogleda (shvatanja nakon što se događaj desio) kako bi se poboljšalo predviđanje. Finalni produkt je skup indikatora i upozorenja za otkrivanje naznaka potencijalnih prijetnji, kako bi se imalo dovoljno vremena za odupiranje istim prijetnjama.
- **Fuzionisano obavještavanje**—obuhvata zajedničke napore za razvijanje multiobavještajnih proizvoda globalne, regionalne ili državne prirode. Pravovremena razmjena podataka i kombinirani rad na analitičkom procesu su obilježja ove aktivnosti, kao i stalno uključivanje javno-privatnog partnerstva. U kontekstu unutrašnje sigurnosti, fuzionisana obavještajna informacija teži da bude ista kao i naponi za postizanje bolje

⁴⁵ Isto, str. 51-52.

međuoperativnosti komunikacija i ponekad se odnosi kao na objedinjenju naredbu. Ova vrsta obavještajne informacije je jako važna nakon 11. septembra gdje su uključene pokretne mete (subnacionalni, globalni teroristi).“⁴⁶

Jedno od relevantnih pitanja je zavaravanje koje se definiše kao manipulacija informacijama koju obavljaju strana vlada, grupa ili osoba kako bi naveli analitičare na pogrešan zaključak. Jedina odbrana koju ima obavještajni analitičar je snaga njihovog cijelog izvora informacija. Operacije zavaravanja se mogu podijeliti u dva podskupa: „**Poricanje**“– mjere poduzete da bi se zaštitile tajne i to kroz zatajivanje, kamuflažu i druge aktivnosti koje pogoršavaju sisteme prikupljanja. „**Dezinformisanje**“ – operacije koje snabdijevaju analitičare sa pogrešnim ili djelomično pogrešnim informacijama. To se obavlja korištenjem dvostrukih agenata i manipulisanjem diplomatskim, medijskim i obavještajnim kanalima.⁴⁷

„Obavještajni promašaj može se definisati kao bilo kakav nesporazum u situaciji koja vodi vladu ili njene snage ka poduzimanju akcija koje su neprikladne i kontraproduktivne njihovim vlastitim interesima“.⁴⁸ Razlozi za obavještajne promašaje mogu se razvrstati na više načina: precjenjivanje, potcjenjivanje, potčinjavanje obavještajne službe politici, nedostatak komunikacije, nedostupnost informacija, prihvaćeno mišljenje, zamišljanje u odražavanju-tehnički se definiše kao procjenjivanje nepoznatih situacija na osnovu onih koje su poznate, ali najčešći slučaj obuhvata procjenjivanje prijetnje sa analogijom, previše samopuzdanja, zadovoljstvo, neuspjeh u povezivanju tačaka tj. kada nisu složene veze između dijelova obavještajne informacije na način da bi se napravila koherentna cjelina. To se najlakše uočava u naknadnom pogledu.“⁴⁹

“Nacionalni plan za raspodjelu informacija o kriminalu” iz 1993. godine nalaže da je zadatak analitičara da istražuje i analizira sirove informacije, primijeni kritičko razmišljanje i logiku kako bi razvio snažne zaključke i preporuke, te obezbijedio menadžmentu izvodljive planove na kohezivan i precizan način. “International Association of Law Enforcement Intelligence

⁴⁶ North Carolina Wesleyan College - NCWC *Intelligence analysis: JUS 427 Syllabus*, 2006, Web site: <http://faculty.ncwc.edu/toconnor/427/427lects.htm> (25.10.2006)

⁴⁷ Isto

⁴⁸ Abram N. Shulsky & Gary J. Schmitt, *Silent Warfare: Understanding the World of Intelligence*, Brassey's, Washington D.C., 2002, str. 63

⁴⁹ North Carolina Wesleyan College – NCWC, *nav. dj.*

Analysts – IALEIA je u novembru 2004 godine objavila fundamentalne standarde za analitičare:

1. Obrazovni standardi⁵⁰.
2. Standardi usavršavanja.⁵¹
3. Standardi za nastavak obrazovanja.⁵²
4. Standardi profesionalnog razvoja podrazumijevaju da analitičari trebaju održavati program profesionalnog razvitka kroz cijelu svoju karijeru i u ovom procesu poslodavac ih treba podržati.
5. Standardi certifikacije: „analitičari bi trebali biti certificirani od strane obavještajne službe ili organizacije (vlade, profesionalnog društva ili kompetentne institucije) posebno razvijene za analitičare u obavještajnim službama. Takvi programi za certifikaciju analitičara u obzir uzimaju radno iskustvo, obrazovanje, obuku i testove efikasnosti .“
6. Standard profesionalnog odnosa: Analitičari i njihove organizacije se ohrabruju da održavaju veze sa i traže dostupnu pomoć od priznatih profesionalnih tijela i udruženja.
7. Standardi za analitičke osobine: „Analitičari bi trebali biti upošljavani i ocjenjivani na osnovu njihovog rada i osobina, uključujući jaku: ekspertizu u obrađivanom predmetu, poznavanje analitičke metodologije, etika u odnosu s klijentima i strankama, obrada informacija i vještine potrebne za njihovu analizu, sposobnosti u komunikaciji, sposobnosti u kritičkom razmišljanju, poznavanje rada na računaru, objektivnost i intelektualna iskrenost.“⁵³

Izveštaj je peta faza istraživačkog procesa. Ona je različita od predhodne faze, pošto se ne bavi analitičkim aspektom istraživačkog procesa. „Format

⁵⁰ Zaposleni analitičari trebali bi imati četverogodišnju fakultetsku diplomu ili proporcionalno radno iskustvo.

⁵¹ Početna analitička obuka mora biti minimum 40 sati i trebala bi biti obavljena od strane instruktora sa analitičkim iskustvom. Obuka bi trebala obuhvatiti, ali ne biti i ograničena na slijedeće teme: 1) Obavještajni ciklus/proces; 2) Obavještajno upravljanje/nadziranje; 3) Nacionalni plan za raspodjelu informacija o kriminalu; 4) Održavanje evidencija/podataka; 5) Procjena informacija; 6) Kritičko razmišljanje; 7) Logika; 8) Zaključivanje i razvoj preporuka; 9) Planovi prikupljanja informacija; 10) Metode istraživanja i izvori; 11) Analiza kriminalnog uzorka; 12) Analiza mreža/udruženja; 13) Analiza telefonskih snimaka/komunikacije; 14) Analiza tokova; 15) Prostorna/geografska analiza; 16) Finansijska analiza; 17) Strateška analiza; 18) Analitičko pisanje; 19) Znanje potrebno za održavanje prezentacija; 20) Statistika; 21) Grafičke tehnike; 22) Kompjuterski programi koji potpomažu analizu; 23) Etika; 24) Profesionalnost.

⁵² „Organizator obuke mora biti član profesionalne asocijacije ili imati akademsko zvanje iz tog predmeta. Nastavak obrazovanja može podrazumjevati i teme navedene u analitičkim standardima broj 2.

⁵³ IALEIA, nav. dj. str. 5-15.

analitičkog proizvoda treba biti skrojen prema potrebama korisnika. Proizvodi trebaju uključiti, ali ne biti i ograničeni na: strateška i taktička ispitivanja, profil problema i cilja, analizu kriminalnih uzoraka, analizu raznih oblika saradnje u kriminalnim radnjama, analiza demografskih/socijalnih trendova, analizu rizika, analizu marketa, analizu komunikacije, analizu tokova, finansijsku analizu, analizu pokazivača, geografsku analizu⁵⁴.

Izveštaj se bavi temama kao što su: „tehnike prezentacije, pisanje strategija, predstavljanje informacija, te struktura izvještaja“.⁵⁵ Sačinjavanje izvještaja „je proces analiziranja, vrednovanja, tumačenja i integracije sirovih podataka i informacija u krajnje obavještajne proizvode za poznate

⁵⁴ Vidi: isto, str. 26 i 31-35. **Analiza udruženja/analiza veza** – prikupljanje i analiza informacija koje govore o odnosu između raznih osoba za koje se sumnja da su uključeni u kriminalne radnje što će omogućiti uvid u krivične radnje i u to koje istražne strategije će biti najbolje; **„Crime-Pattern Analysis“** – proces kojim se traže veze između krivičnih djela i drugih incidenata kako bi se otkrile sličnosti i razlike, što će pomoći predviđanju i prevenciji kriminalnih radnji u budućnosti. **Analiza kriminala** („Criminal analysis“) je upotreba analitičkih metoda i proizvoda na neobrađene podatke kako bi se proizvelo obavještenje u polju krivičnog prava. **„Criminal Business Profile“** – proizvod koji detaljno analizira kako kriminalne operacije ili tehnike rade u stvarnosti, uključujući način na koji se biraju žrtve, kako se nad njima obavlja nasilje, kako se iskorištavaju dobiti stečene pri tim radnjama, prednosti i nedostaci krivičnog sistema. **Demografske analize/analize socijalnih trendova** – ispitivanje prirode demografskih promjena i njihovog uticaja na kriminal, zajednicu i službe za sprovedbu zakona. **Finansijska analiza** – pregled i analiza finansijskih podataka kako bi se ustanovilo postojanje kriminalnih radnji. Ova vrsta analize se može satojati od analize bankovnih podataka, analize neto vrijednosti, finansijskih profila, izvora i upotrebe fondova, analiza finansijskih izvještaja i/ili analiza tajnosti bankovnih podataka. Također se mogu istražiti destinacije kriminalnih dobiti i podržati presude. **Analiza tokova** – pregled neobrađenih informacija kako bi se odredio redosljed događaja ili interakcija koje sadržavaju kriminalnu aktivnost. **Geografska analiza** – pregled lokacija krivičnih radnji ili kriminala kako bi se procijenilo da li se buduće krivične radnje mogu omesti ili zabraniti, a što se postiže predviđanjem aktivnosti na osnovu historijskih činjenica. **Analiza indikatora** – pregled krivičnih radnji iz prošlosti kako bi se odredilo da li određene akcije ili stavovi odražavaju buduće krivične radnje. **Profil tržišta** – procjena koja analizira kriminalno tržište oko određene robe u nekom dijelu, a u svrhu određivanja kako bi se to tržište moglo smanjiti. **Profil problema** – identifikuje uhodane i nove kriminalne radnje ili incidente kako bi se spriječio budući kriminal. **Analiza rezultata** – ocjena efikasnosti strategija i taktika koje se koriste u borbi protiv specifičnog kriminalnog djela. To podrazumjeva prijedloge za promjene u budućem nadziranju i strategijama. **Analiza/procjena rizika** – procjenjuje veličinu rizika koji predstavlja neki pojedinac ili organizacija nekoj potencijalnoj žrtvi, društvu u cjelini. **Profil mete** – izvještaj vezan za posebnu osobu ili organizaciju koji sadrži sve što se zna o toj osobi ili organizaciji a može biti korisno kad se pokrene istraživanje. Na osnovu tih podataka, predložit će se najbolji tok akcije u vezi tog istraživanja. **Analiza telefonskih snimaka/analiza komunikacije** – Obrada snimaka koji sadrže komunikacije (telefonske, e-mailove, pejdžere / pozivne prijemnike, tekst poruke, itd.) među licima mogu reflektirati kriminalne veze ili aktivnosti. Mogu se predložiti daljnji naponi kako bi se nastavila ili proširila istraživanje ili studija..

⁵⁵ Guillaume Gustav de Valk, nav.dj. str. 13

ili očekivane svrhe i aplikacije. Proizvod se može razviti iz jednog izvora ili iz više izvora prikupljanja i baza podataka. Da bi bio efektivan, obavještajni proizvod se mora fokusirati na korisnikove potrebe. On treba biti objektivan, pravovremen i što je najvažnije tačan. Kao dio proizvodnog procesa, analitičar mora eliminirati informaciju koja je suvišna, pogrešna ili neadekvatna obavještajnom zahtjevu“. Kao rezultat analitičkog napora, analitičar može odrediti dodatne prikupljačke operacije koje su potrebne da bi se popunile „rupe“ ostale pri prethodnom prikupljanju ili u postojećim obavještajnim bazama podataka. Krajnji obavještajni proizvod mora obezbijediti korisnika sa shvatanjem subjekta datog područja, te skicirati analitičke zaključke koji su osnaženi dostupnim podacima.⁵⁶ „Izveštaji trebaju biti napisani jasno i sa temeljito dokumentovanim činjenicama. Trebaju sadržavati preciznu analitičku krajnju bilansu. Dobro uvezana, logična organizacija činjenica treba pokazati kako je analitičar došao do zaključaka. Treba koristiti objektivan i nepristran jezik, s naglaskom na sažetost i jasnoću izražavanja.“⁵⁷ Političari vrednuju produkt zasnovan na pravovremenosti, sadržajnosti (jezgrovitosti) i relevantnosti.⁵⁸ Russell G. Swenson ističe da bi obavještajni produkt bio uspješan potrebno je da bude: „spreman, blagovremen, precizan, objektivan, upotrebljiv i relevantan.“⁵⁹

Na naučno-teorijskoj ravni postoji veći broj divergentnih pristupa u pogledu klasifikacije obavještajnih produkata.⁶⁰ Svaki od tipova obavještajnih produkata ima poseban uticaj na politički proces. Upravo zbog toga, svaki produkt ima različit nivo važnosti za relaciju između proizvođača i korisnika:

- **„Upozoravajući obavještajni produkt** („warning intelligence“). Političari žele da obavještajna služba otkrije krizne ili rizične događaje i da ih pravovremeno upozore.
- **Tekući obavještajni produkt** („Current intelligence“). Naime, to je informacija na dnevnoj osnovi. Obavještajne službe moraju doznati šta će

⁵⁶ The Interagency OPSEC Suport Staff, nav.dj.

⁵⁷ IALEIA, nav.dj. 25.

⁵⁸ Guillaume Gustav de Valk, nav.dj. str 2; Arthur Hulnick, „The Intelligence Producer-Policy Consumer Linkage,” CIA/SII, Winter 1985, str. 82

⁵⁹ Russell G. Swenson, „Bringing intelligence about Practioners Reflect on Best Practices”. Washington, D.C., Joint Military Intelligence College, Centar for strategic intelligence researh, 2003 may, str. 103, Web site: http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/dia/bring_intel_about.pdf. (pristupljeno 3.4.2007)

⁶⁰ Vidi: North Carolina Wesleyan College, nav.dj. Jedan od pristupa koji je prezentiran na NCWC se sastoji od pet različitih kategorija obavještajnih produkata koji proističu iz obavještajnog procesa: „Tekući obavještajni produkt“ odnosi se na događaje dan-po-dan. „Procjenjivački obavještajni produkt“ odnosi se na stvari koje bi se mogle desiti: „Upozoravajući obavještajni produkt“ daje hitne obavijesti da bi se nešto moglo dogoditi. „Istraživački obavještajni produkt“ je dublje proučavanje problema. „Naučni i tehnički obavještajni produkt“ vezana za strane tehnologije.

političari htjeti znati ili pitati, ako je moguće. Ovaj produkt često se koristi za upozoravanje političara o problemima prije nego što je kriza zaista nastala ili na potkriznom nivou. Ovaj tip ima prije svega novinarski karakter i sadržaj.

- **Osnovni obavještajni produkt** („Basic intelligence“). To je kompilacija enciklopedijskih podataka. Često se koristi u razmatranjima i istraživanjima političkih pitanja i planova. Ona često uključuje tzv. efekt povratne informacije (feedback). Ovaj tip se koristi za odlučivanje koje praznine u baznom ili osnovnom znanju treba popuniti, koja pitanja treba postaviti i koja pitanja iziskuju punu posvećenost; tačnije kojim pitanjima i problemima se treba posvetiti pažnja.
- **Procjenjivački obavještajni produkt** („estimative intelligence“). Njegova funkcija je da predstavlja „input“ u politički proces i ima najveći potencijalni utjecaj na isti. U izvještajima analitičar daje punu analizu i zaključak. Na osnovu ovih elemenata analitičar daje procjenu ili proračun o budućem razvoju i preporukama.
- **Neobrađeni obavještajni produkt** („raw intelligence“). Iako se ponekad ovaj tip produkta odnosi na neprocijenjeno raportiranje, često je ocijenjeno od strane subjekta koji vrši prikupljanje ali nije uspoređivano sa izvještajima koji počivaju na drugim izvorima. „Sirovi izvještaji“ su postali učestali obavještajni produkti. Važno je napomenuti da postoji opasnost od predrasuda ukoliko političari ne pregledaju dobro sav relevantan materijal.⁶¹

Kao i kod „inputa“, demarkacija između „outputa“ i predhodnih faza procesiranja nije uvijek jasna ili očita. „Output“ produkt kao čisto obavještavanje nosi sve osobine faze prikupljanja. Primjenjivost raznih tipova obavještajnih produkata se razlikuje od korisnika do korisnika (kreatora politike). Primjenjivost osnovnog obavještajnog produkta je poprilično velika. Tekući obavještajni produkt sa svojim novinarskim aspektom je često kritikovan kao površan. Najveće kritike se odnose na procjenjivačku obavještajnu informaciju, posebno kada se političarima ne sviđaju ili kada se političari ne slažu sa izvedenim zaključcima smatrajući da pojednostavljaju sam politički proces“.⁶²

Prema IALEIA „Analitički proizvodi trebaju uvijek obuhvatiti analizu, ocjenu, uvezane podatke, procjene, zaključke i preporuke. Gdje je potrebno, treba

⁶¹ Vidi: Guillaume Gustav de Valk, nav.dj. str. 22; Hulnick, „The intelligence Producer-Policy Cosumer Linkage“. CIA/SII, Winter 1985, str. 79-85

⁶² Vidi: Isto, str. 22-23; Boatner, „The Evaluation of Intelligence“, CIA/SII, Summer, 1984, str.69

također razviti predviđanja, procjene i modele.⁶³ Od analitičara se ponekad traži da napravi grafički prikaz (tabelu, mapu ili dijagram sigurnosno-interesantne djelatnosti) i to iz grube verzije koju mu obezbijedi istraživač. Takvi grafički prikazi nisu analize same po sebi. Tabela, mapa ili dijagram moraju biti analizirani od strane profesionalaca kako bi se utvrdilo šta govore o istraživanoj sigurnosno-interesantnoj djelatnosti. Tek tada će se prikaz smatrati analizom.⁶⁴

Ronald D. Garst u svom djelu „Komponente obavještavanja“ („Components of Intelligence“) vrši kategorizaciju tipova obavještajnih produkata:

1. „**Prema predmetu** (ekonomski, vojni, politički, sociološki, naučni i tehnički, prevoznčki i komunikacijski)
2. **Prema biografskom istraživanju** (sadašnje geografske procjene, operativne, naučne i tehničke, upozoravajuće).“⁶⁵

Postoje tri primarna ishoda naznačenih upozorenja kao posebnog tipa obavještajnog „outputa“: uspjeh, neuspjeh i lažna uzbuna.

Ustupanje je šesta i posljednja faza obavještajnog ciklusa. Ona predstavlja distribuciju i uručivanje korisniku krajnjeg obavještajnog proizvoda. Korisnici mogu biti osobe unutar obavještajne zajednice ili na primjer domaći i strani kreatori politike. Ova faza se također bavi prihvatanjem te krajnjom spregom kreatora politike.⁶⁶ „Ustupanje“ je prenos upotrebljivog obavještajnog produkta od proizvođača do krajnjeg korisnika. U ovoj kratkoj definiciji stavili smo akcenat na upotrebljivost obavještajnog produkta. Naravno s razlogom, jer obavještajni produkt može korisniku pružiti širok spektar oblika uključujući usmene izvještaje, pisane izvještaje, slike/cртеže i baze podataka koje će pomoći krajnjim korisnicima u oblikovanju političkih pravaca i eventualnom poduzimanju određenih mjera. „Ustupanje“ se može izgraditi kroz fizičke promjene podataka, kao i kroz međusobno povezane podatke i mreže komunikacije.

Prema IALEIA „Analitičari trebaju napraviti plan raspodjele kako bi se ohrabrilu dijeljenje informacija sa prikladnim službama. Ovaj plan treba navesti sigurnosni nivo dokumentacije. Također treba biti pregledan i odobren od strane rukovodnog kadra.“⁶⁷ Kada su u pitanju strateški

⁶³ IALEIA, nav. dj. str. 22

⁶⁴ Isto

⁶⁵ Vidi: Lisa Krisan, nav.dj. str.9.

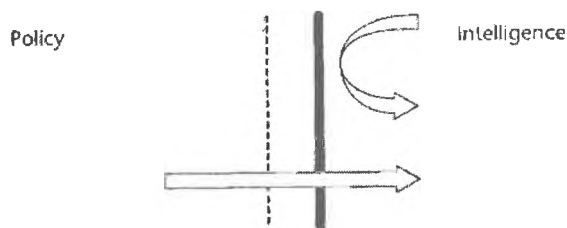
⁶⁶ Vidi: Guillaume Gustav de Valk, nav.dj. str. 13.

⁶⁷ IALEIA, nav.dj. str. 25.

izvještaji, neophodno je napraviti dvije verzije: jednu sa specifičnim preporukama za akciju koja ide menadžmentu obavještajne službe, a drugu koja će biti bez tih preporuka i/ili bez ostalih osjetljivih informacija a koja ide većem broju službi u svrhu informacije.⁶⁸ „Svaki proizvod obavještajnog rada treba jasno razlikovati sadržaje koji su javne prirode, generalne nepovjerljive informacije, te koje informacije su ograničene i tajne i koji su sadržaji, zaključci i mišljenja analitičara i/ili drugih profesionalaca.“⁶⁹

Personalni stilovi kreatora politike prilikom donošenja odluka, zavise od njegovih ili njenih osobina. Dobijene obavještajne produkte može da ne prihvati („pushed“) od obavještajne zajednice (proizvođača) ili da prihvati („pulled“). Postoje tri personalna stila kreatora politike: prvi tip, prikupljene informacije iz mnogih izvora prosijava kroz nepropustljiv filter, a zatim donosi odluku tj. postaviti će snabdjevaču širok dijapazon pitanja i tražiti sve raspoložive izvore informacija. Zatim će izvršiti selekciju kroz filter svih nadolazećih informacija, kako bi se zaštitio od pretrpavanja. Drugi donosi odluke u tzv. „crnoj kutiji“ tj dobijene informacije uglavnom ignoriše i bazira odluke na instinktu i na prošlim iskustvima, a ne na novim informacijama. Treći, zadubljuje se u sebe i traži po mogućnosti da bude najbolje informisan, prije nego što donese odluku.⁷⁰

Slika 4.

“Odnos politike i obavještajne službe”. Autor: Lowenthal, Mark M. *Intelligence: from Secrets to Policy*. (3th ed.) Washington, DC: CQ Press, 2006, str. 5.

Jedan od načina da predvidimo razliku između politike i obavještajne službe je ako ih vidimo kao dvije sfere vladinih aktivnosti koje su odvojene

⁶⁸ Isto, str.25.

⁶⁹ Isto, str.28.

⁷⁰ Lorne Teitelbaum, „The Impact of the Information Revolution on Policymakers Use OF Intelligence Analysis“, RAND, 2004, Web site: <http://www.rand.org/> str. 19. - 21. (pristupljeno 10.11.2006)

polupropustljivom membranom. „Membrana je propustljiva jer političari mogu preći u obavještajnu sferu, ali obavještajni službenici ne mogu preći u političku sferu.“⁷¹

Zaključak

Prezentirani stavovi i promišljanja mogu poslužiti kao osnov za izvođenje relevantnih zaključaka i prijedloga (de lege ferenda) u pogledu eventualne primjene prezentiranog modela obavještajnog procesa i analitičkih standarda (International Association of Law Enforcement Intelligence Analysts - IALEIA), koji u aplikativnom smislu mogu poslužiti kao model za funkcionalnije i efikasnije obavještajno djelovanje, ne samo obavještajne službe nego i drugih institucija koje se u svom radu oslanjaju na obavještajnu djelatnost. Analitički standardi su u svijetu neformalno prisutni već više godina, ali ranije nisu bili kodificirani u jednom dokumentu. Bilo bi neprocjenjivo korisno kada bi navedeni standardi postali općeprihvaćeni u obavještajnim zajednicama, jer su, sa jedne strane sastavljeni od najboljih izvora različite provenijencije, a sa druge uposleni bi bili ohrabreni da ih koriste na radnim mjestima, a menadžeri bi imali više povjerenja u analitičke procjene i proizvode jer će znati na čemu se ti rezultati baziraju. S tim u vezi, rad predstavlja doprinos obavještajnoj zajednici Bosne i Hercegovine, s obzirom da trasira put usvajanju profesionalnih standarda i trendova savremene obavještajne djelatnosti, koji su jedan od bitanih segmenata reforme obavještajnog sektora u BiH.

⁷¹ Vidi: Mark M. Lowenthal, nav.dj. str.5.

Literatura

- **Abazović, D. Mirsad**, *Državna bezbjednost - uvod i temeljni pojmovi*, FKN, Sarajevo, 2002.
- **Lowenthal, M. Mark**, *Intelligence: from Secrets to Policy*, DC: CQ Press, Washington, 2006.
- **Guillaume Gustav De Valk**, *Dutch Intelligence-Towards a Qualitative Framework for Analysis: With Case Studies on The Shipping Research Bureau and the National Security Service (BVD)*. Doctoral dissertation, Rijksuniversiteit Groningen, 2005, Web site: <http://dissertations.ub.rug.nl/FILES/faculties/jur/2005/g.g.de.valk/thesis.pdf> (pristupljeno 11.2.2007)
- **Heuer, J. Richards**, *Psychology of Intelligence Analysis*, Center for the Study of Intelligence, CIA. 1999.
- **IALEIA**, *Law Enforcement Analytic Standards*, United States Department of Justice, Office of Justice programs, BJA- Bureau of Justice Assistance, Richmond, 2004, Web site: [http://it.ojp.gov/documents/law enforcement analytic standards.pdf](http://it.ojp.gov/documents/law%20enforcement%20analytic%20standards.pdf) (pristupljeno 11.4.2007)
- **Johnson, Rob**, *Analytic Culture in the US Intelligence Community*, Center for the Study of Intelligence, Washington DC, 2005.
- **Krizan, Lisa** „Intelligence essentials for everyone“. Joint Military Intelligence College, Occasional Paper No.3, Washington, D.C., 1999, Web site: <http://www.scip.org/~krizan/IntelligenceEssentialsFull.pdf> (pristupljeno 12.4.2007)
- **Masleša, Ramo**, *Teorije i sistemi sigurnosti*, Magistrat, Sarajevo, 2001
- **North Carolina Wesleyan College – NCWC**, „Intelligence analysis“, *JUS 427 Syllabus*, 2006, Web site: <http://faculty.ncwc.edu/toconnor/427/427lects.htm> (pristupljeno 25.10.2006)
- **Ronczkowski, Michael**, *Terrorism and Organized Hate Crime*, CRC Press, Boca Raton, 2004.
- **Swenson, G. Russell** „Bringing intelligence about Practitioners Reflect on Best Practices“. Washington, D.C., Joint Military Intelligence College, Center for strategic intelligence research, 2003 may, Web site: http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/dia/bring_intel_about.pdf (pristupljeno 3.4.2007).
- **Shulsky, N. Abram & Schmitt, J. Gary**, *Silent Warfare: Understanding the World of Intelligence*, Brassey's, Washington D.C., 2002.

- **The Interagency OPSEC Suport Staff**, Operations Security "Intelligence Threat Handbook", 1996 , Web site: <http://www.fas.org/irp/nsa/ioss/threat96/> (pristupljeno 1. 11. 2006).
- **Teitelbaum, Lorne** „The Impact of the Information Revolution on Policymarkets Use OF Intelligence Analysis“, RAND, 2004, Web site: <http://www.rand.org/> (pristupljeno 10.11.2006).